

СТЕФАН ЦВАЙГ
РАЗРУХА НА ЕДНО СЪРЦЕ

Превод от немски: Димитър Стоевски, 1987

chitanka.info

Съдбата невинаги трябва да замахне тежко и да нанесе внезапен, силен удар, за да разтърси решително едно сърце; нейното неукротимо творческо желание ламти да разгърне унищожителната си мощ главно по някаква бегла причина. На нашия бездушен човешки език ние наричаме това първо леко докосване „повод“ и учудени сравняваме нищожната му мярка с често могъщата и продължително действаща сила; но както някоя болест не започва тогава, когато се прояви, така и съдбата на един човек не начева чак в мига, в който става видима като събитие. Съдбата винаги отдавна властвува вътре в нас, в духа и в кръвта ни, преди да докосне душата ни. Да познаеш себе си — това значи да се браниш, но в повечето случаи напусто.

Старецът — казваше се Саломонсон, а в родния край имаше право да се нарича и таен търговски съветник — почувствува една нощ в хотела в Гардоне, където бе довел семейството си за великденските празници, някаква силна болка и се събуди: като че остри дъски от бъчви стягаха корема му и дъхът едва си пробиваше път през напрегнатите гърди. Старият човек се изплаши, тъй като често страдаше от жлъчни кризи, но противно на лекарските съвети да отиде на бани в Карлсбад, заради семейството си замина на юг. Опасявайки се, че пак му се е явил някой от предишните опасни пристъпи, той опипа плахо големия си корем и скоро — с облекчение, макар че болката още продължаваше да го мъчи — установи: притискаше го твърдо само стомахът, вероятно поради непривичната италианска храна или поради някое от онези леки отравяния, от които в тази страна пътниците често боледуваха. Той си отдъхна и дръпна треперещата си ръка от корема, но тежестта не се махваше, затрудняваше дишането му и го караше да стене: ето защо старецът стана с мъка от леглото, за да се пораздвижи. Действително, като стана и направи няколко крачки, болката понамаля. Ала в тъмната стая нямаше достатъчно място, пък и той се опасяваше, че ще разбуди и ненужно ще разтревожи жена си, която спеше в съседното легло. Затова наметна халата си, обу на бос крак плъстените домашни пантофи и безшумно, опипом излезе в коридора, за да походи малко там и да облекчи стягането в гърдите.

Точно когато отвори вратата към тъмния коридор, през широко отворените прозорци долетя звънът от черковната камбана; изпърво четири тежки, а после още четири леки удара на камбана, които се понесоха трепетно над морето: четири часът сутринта.

Дългият коридор тънеше в пълен мрак. Но старият човек помнеше ясно как той изглеждаше денем: прав и дълъг; ето защо той мина, без да се нуждае от осветление, като дишаше тежко, от единия край до другия, после още веднъж и още веднъж, и почувствува със задоволство, че лека-полека онази скоба около гърдите му се отпусна. Отървал се така, с помощта на благотворното раздвижване, почти напълно от болката, той се намери да се прибере отново в стаята си, ала някакъв шум го стресна и го накара да се спре изплашено. Шумът беше мълвеж някъде наблизо в тъмнината, тих, но ясно доловим. Дъските изскърцаха, нещо зашепна, мръдна и тутакси след това тесен сноп светлина от леко открената врата проряза за секунда безформения мрак.

Какво беше това? Старецът неволно се сви в един ъгъл, не от любопитство, а единствено отстъпвайки пред естественото чувство на срам: да не го забележи някой по време на чудатото му сомнамбулно бродене. Ала мимо волята си в тази една секунда, когато светлината озари коридора, нему се стори, че от онази стая се измъкна женски силует в бяла дреха и изчезна в края на коридора. И действително там, пред една от последните врати, се чу тихо тракване на бравата. После отново навсякъде се възцари мрак и гробна тишина.

Старият човек внезапно политна, сякаш някой го блъсна с пестник в сърцето. Там, в самия край на коридора, там, дето издайнически тракна бравата, там бяха... да, там бяха неговите собствени стаи, тристайният апартамент, нает от него за семейството му. Жена си той беше оставил преди няколко минути дълбоко заспала, следователно — не, невъзможно беше да се мами — този женски силует, който се връщаше от авантюрата си в чуждата стая, не е бил никой друг освен Ерна, дъщеря му, едва деветнайсетгодишната.

Старият човек се вледени, тръпки на ужас побиха цялата му снага. Дъщеря му Ерна, това дете, това ведро палаво дете — не, не е възможно, сигурно се е измамил. Та какво ще прави тя там в чуждата стая, ако не... Отблъсна собствената си мисъл като зъл звяр далече от себе си, но грозното видение на бягащия силует беше забило властно

ноктите си в слепите, му очи и той не можеше вече да го изтръгне, да го махне оттам: трябваше да се увери. Запъхтян, тръгна опипом покрай стената на коридора и спря пред нейната врата, съседна с неговата. И ужасно: точно тук, точно пред тази врата, пред тази единствена врата в коридора трепкаше тънка ивица светлина през процепа, а дупката на ключалката бе се превърнала издайнически в бяла точка: в четири часа сутринта в нейната стая още светеше! И още едно доказателство: след миг вътре щракна електрическият ключ, бялата ивица светлина потъна безследно с чернилката; не, не, нямаше да помогне никакво самозалъгване — Ерна, дъщеря му, се беше примъкнала посред нощ от чуждо легло в своето!

Старият човек трепереше от ужас и студ; в същото време по тялото му изби пот и заля порите на кожата. Първото му чувство беше да разбие вратата и да смаже с пестници безсрамницата. Ала нозете под широкото му туловище се подкосяваха. Едва намери сили да се довлече до стаята си и до леглото; там рухна безпаметен върху възглавките като простреляно животно.

Старият човек лежеше неподвижно в леглото си, отворените му очи гледаха вторачено в тъмнината. До себе си чуваше безгрижното и доволно дишане на жена си. Първата му мисъл беше да я разтърси да, я събуди, да ѝ съобщи страхотното откритие, да излее всички вопли на сърцето си, цялата си ярост. Но как да произнесе гласно с думи ужасното? Не, тази дума няма да се отрони никога от устните му, никога. Ала какво да стори? Какво да стори?

Помъчи се да размисли. Но мислите му пърхаха слепешката една през друга като прилепи. Та това беше наистина чудовищно: Ерна, това нежно, благовъзпитано дете с ласкавите очи... кога, кога бе я заварил да чете учебника си, като с малкото си розово пръстче сякаш теглеше трудно тежките писмени знаци... кога бе я водил в светлосинята ѝ рокличка от училище в сладкарницата и после бе почувствувал детската целувка от устицата, по която още лепнеше захар... Не беше ли вчера?... Не, оттогава бяха минали години... но как по детски тя вчера, да, действително вчера го помоли да ѝ купи синьо-златистия пуловер, който тъй биеше на очи във витрината! „Моля ти се, моля ти се, татенце!“ — със събрани като за молитва ръце и онзи самоуверено-

весел смях, пред който той никога не можеше да устои... И сега, сега тя, на половин метър от вратата му, се измъква нощем, пъхва се в леглото на чужд човек и се търкаля там гола, похотлива...

„Боже мой!... Боже мой! — изстена неволно старецът. — Какъв позор, какъв позор!... Моето дете, нежното, тъй пазено дете с някакъв мъж... С кого?... Кой може да бъде?... Та ние сме едва от три дни в Гардоне и тя не познаваше предварително никого от тия суетни франтове, нито тоя тесноглав граф Убалди, нито италианския офицер или тоя ездач от Мекленбург... те се запознаха чак на втория ден при танците и ето че един от тях вече я... не, не може той да е първият, не... това трябва да е започнало много по-рано... у дома... и аз не зная, не се досещам за нищо... глупак, истински глупак... И какво изобщо зная аз за тях?... Трепя се по цял ден за тях, седя по четиринайсет часа в кантората, също както едно време по влаковете с куфара за мострите... само за да спечеля пари за тях... пари, пари, за да имат те хубави рокли и да станат богати... а вечер, като се прибера у дома уморен, съсипан, тях ги няма, те са на театър, на бал, в компания... Какво ли зная аз за тях, с какво се занимават те през целия ден?... Сега зная само това, че детето ми нощем отива с младото си, чисто тяло при мъже като уличница... О, какъв позор!“

Старият човек стенеше непрекъснато. Всяка нова мисъл правеше раната още по-дълбока; струваше му се, че мозъкът лежи открит, кървав и в него ровят червени червейчета.

„Но защо търпях аз всичко това?... Защо и сега лежа още тук и се терзя, а тя ще спи до насита с развратното си тяло?... Защо не се втурнах веднага в стаята ѝ, за да разбере, че зная позора ѝ?... Защо не ѝ строших кокалите? Защото съм слаб... защото съм страхлив... Винаги бях слаб пред тях двете... Отстъпвах им във всичко... защото се гордеех, че ще направя живота им лек, след като бях съсипал своя... изчоплях парите с ноктите на пръстите си, стотинка по стотинка... бях готов да се оставя да одерат месото от ръцете ми, само да ги виждам доволни... Ала щом ги направих богати, те започнаха да се срамуват от мене... не бях вече достатъчно елегантен за тях... бях прекалено необразован... та откъде можех да взема това образование? На дванайсет години ме извадиха от училището и трябваше да печеля, да печеля, да печеля... Носех куфар с мостри, пътувах от село на село, после като търговски агент от град на град, преди да имам възможност

да започна собствена търговия... Но щом се видяха високопоставени, в собствена къща, те започнаха да не харесват вече старото ми, добро, честно име... принудих се да си купя титла, първо търговски съветник, после таен съветник, за да не се обръщат към жена ми с «госпожо Саломонсон», за да могат да си придават важност... Важност, важност!... Смееха ми се в лицето, когато се опълчвах срещу това важничене, срещу тяхното «изискано» общество, когато им разправях как майка ми, бог да я прости, водеше домакинството тихо, скромно, само за баща ни и за нас... наричаха ме старомоден... «Старомоден си, татенце» — подиграваше ми се винаги тя... да, старомоден, да... а сега лежи с чужди мъже в чуждо легло, тя, детето ми — единственото ми дете... О, какъв позор, какъв позор!...“

Страшната мъка изтръгна такава дълбока въздишка из гърдите на стареца, че жената до него се събуди.

— Какво има? — попита тя сънливо.

Той не се помръдна и затаи дъх. И лежа така неподвижен в мрачния ковчег на мъката си до сутринта, разяждан от мислите като от червеи.

Сутринта той слезе пръв за закуска. Седна с въздишка пред масата, но му се повдигаше от всеки залък.

„Пак сам — помисли си той, — винаги сам!... Когато сутрин отивам в кантората, те още спокойно спят, изморени от техните танци и театри... когато вечер се прибера у дома, те вече са отишли на някакво развлечение, в компания: там не съм им потребен... О, парите, проклетите пари ги поквариха... отчуждиха ги от мене... аз, глупакът, ги трупях и крадах сам себе си, аз осиромашах, а те се развалиха... трепах се безсмислено цели петдесет години, не си позволих нито един почивен ден, а сега съм сам...“

Лека-полека започна да губи търпение. „Защо не иде... аз ще поговоря с нея, ще ѝ кажа... трябва да се махнем оттук, веднага... защо не иде... навярно още е уморена, спи чудесно, с чиста съвест, докато аз, глупакът, разкъсвам сърцето си... А майката се гласи с часове, трябва да се окъпе, да се докара, да си направи маникюр, да се фризира, няма да слезе преди единайсет... Чудно ли е тогава?... Какво

може да стане с детето на такива хора?... Ох, парите, проклетите пари...”

Отзад заскърцаха леки стъпки.

— Добро утро, татенце, наспа ли се?

Нещо отстрани се наведе, бегла целувка докосна челото, зад което блъскаше кръвта. Той неволно плахо дръпна главата си: сладникаво-душното ухание на парфюма „Коти“ го отврати. И после...

— Какво ти е, татенце... пак в лошо настроение?... Келнер, едно кафе и ham and eggs^[1]... Лошо спа или лоши новини?

Старият човек се овладя. Наведе глава, не се осмели да дигне очи, умълча се. Виждаше само ръцете ѝ, обичните ръце върху масата: маникюрираните ѝ пръсти играеха нехайно като разглезени тънки хрътки по бялата поляна на покривката. Той потрепери. Погледът му се покатери плахо нагоре по нежните девически, детски мишници, които по-рано... колко време има оттогава?... тъй често го прегръщаха преди лягане... Видя изящната закръгленост на гърдите, които при дишането потръпваха свободно под новия пуловер.

„Търкаляла се е гола... гола... с чужд човек — помисли си яростно той. — Той е пипал, галил, вкусил е, наслаждавал се е на всичко това... на моята плът и кръв... на детето ми... ох, този непознат подлец... ох... ох...”

Несъзнателно изстена пак.

— Но какво ти е, татенце? — заумилква се тя около него.

„Какво ли ми е? — закънтя в него. — Дъщеря ми е уличница, а аз нямам смелост да ѝ го кажа!“

Но само измърмори неясно:

— Нищо, нищо!

И взе бързо вестника, та с разтворените листове да издигне преграда срещу въпросителния ѝ поглед, защото все повече и повече се чувствуваше безсилен да срещне очите ѝ. Ръцете му трепереха.

„Сега би трябвало да ѝ го кажа, сега, докато сме сами“ — мъчеше го нещо отвътре. Ала гласът отказа да му служи; не намери сила дори да дигне очи.

И внезапно с един замах блъсна стола назад и побягна с тежки крачки в градината; защото усети как мимо волята му една едра сълза се търкулна по бузата му. А тя не биваше да я види.

Старият късоног човек се залута в градината и дълго гледа втренчено езерото. Макар и ослепен от задържаните сълзи, той не можа да не види колко хубава беше тази местност: зад сребриста светлина, прорязани от черните, тънки черти на кипарисите, в меки зелени багри възлизаха на вълни хълмовете, а зад тях се издигаха стръмно планините и наблюдаваха строго, но без всякаква надменност прелестното езеро, също както сериозни мъже гледат правната игра на любимите си деца. Пейзажът разтваряше широко, кротко и гостолюбно осеяните си с цветя прегръдки, с вековечната си, блажена божествена усмивка мамеше човека да бъде добродушен и щастлив в този южен край. Щастлив! Старецът поклати объркан твърде натежалата си глава.

„Тук можех да бъда щастлив. Веднъж и аз поисках да почувствувам колко хубав е светът на безгрижните... веднъж след цели петдесет години писане, смятане, пазарене и търгуване да изпитам наслада от няколко ведри дни... поне веднъж, един-единствен път, преди да ме заровят в земята... Боже мой, когато човек е на шейсет и пет години, смъртта вече го държи с една ръка, тогава не помагат вече нито парите, нито докторите... Исках преди това да си поема няколко пъти свободно дъх, да взема и аз нещо... но покойният ми баща винаги повтаряше: «Удоволствията не са за хора като нас, ние ще носим товара на гърба си до гроба...» Вчера помислих, че и аз най-сетне мога веднъж да се отпусна... Вчера приличах донякъде на щастлив човек, радвах се на хубавото си, ведро дете, радвах се на радостта й... но господ не се забави да ме накаже, не се забави да ми отнеме тая радост... защото с нея сега е свършено завинаги... аз не мога вече да приказвам със собственото си дете... не мога вече да я гледам в очите, толкова се срамувам... Винаги ще бъда принуден да мисля: у дома, в бюрото и нощем в леглото: къде е тя сега, къде е била, какво е правила?... Никога вече не ще мога да се прибера спокойно у дома, защото тя може да седи там, да скочи насреща ми и сърцето ми да се разтвори, като я видя тъй млада и хубава... Когато ме целува, ще се питам: кой я е обладал вчера, кой е целувал тия устни... ще живея винаги в страх, когато е далече от мене, и ще се срамувам, когато я погледна в очите... Не, така не може да се живее... така не може да се живее...“

Старецът замърмори и тръгна напред-назад, залитайки като пиян. Вторачваше се все отново в езерото и сълзите непрекъснато течаха в брадата му. Трябваше да свали пенснето си и стоеше сега тъй глуповато с късогледите си мокри очи наред тясната алея, че едно момче-градинар, което тъкмо минаваше край него, смаяно се спря, изсмя се гласно и се подигра на смутения старец с няколко шеговити италиански думи. Това разбуди стареца от болезнения шемет; той сложи пенснето си и се зарея настрани в градината, за да намери някъде пейка и да се скрие там от хората.

Ала щом наближи едно отстранено място в градината, отново го подплаши смях, който се разнесе отляво... смях, който той познаваше и който сега му разкъса сърцето. Този неин лек, палав смях бе музика за него цели деветнайсет години... за този смях бе пътувал той в трета класа нощем чак до Позен и Унгария само за да изсипе после нещо пред тях, жълтата почва, на която поникваше и разцъфтяваше тази безгрижна веселост... единствено за тоя смях беше живял той и от ядове бе си докарал тая болест на жлъчката... само за да може този звънлив смях да се рони от обичната уста. А сега този проклет смях режеше като нажежен трион тялото му отвътре.

И въпреки всичко смехът го притегли, макар той да се противеше. Тя стоеше на площадката за тенис, въртеше вихрено ракетата в голата си ръка, после ловко я подхвърляше нагоре и пак я улавяше. И всеки път едновременно с подхвърлената ракета към лазурното небе се понасяше и палавият ѝ смях. Тримата господа я гледаха и ѝ се възхищаваха: граф Убалди в широка риза за тенис, офицерът в своята прилепнала върху снагата униформа, която очертаваше мускулите му, и ездачът в безукорен брич — три рязко очертани мъжки фигури, наподобяващи статуи, около това пърхащо като пеперуда, играещо си дете. Сам старецът я гледеше втрещено като омагьосан. Боже мой, колко хубава беше тя в светлата си къса рокля! Как слънцето заливаше сякаш със златен прах русите ѝ коси! И с какво блаженство тази млада снага чувствуваше лекотата си в скачането и тичането, опиянена и опияняваща с това ритмично свободно подчинение на ставите! После тя палаво хвърли във въздуха бялата тенисна топка, а подир нея втора и трета; как дивно се носеше стройният ѝ момински стан, как се извиваше и ловеше топките, как подскочи сега, за да хване последната! Той никога не бе я виждал

такава, тъй запалена от немирни пламъци, самата тя бял, лумнал, развяващ се пламък със сребърния дим на смеха, над огъня на тялото — девствена богиня, изскочила панически из бръшляна на южната градина или из меката синева на огледалното езеро; никога у дома този тънък, гъвкав стан не бе се изопвал в такъв неудържим танц, в такава буйна игра. Никога, не, никога не бе я виждал той такава в техния душен град, между неговите наблъскани стени, никога в стаята или на улицата не бе чувал гласа ѝ да ечи тъй волно, освободил се от всяко земно бездушие, почти като весела песен на чучулига... не, не, тя никога не е била толкова хубава! Старецът продължаваше да гледа като прикован. Беше забравил всичко, само гледаше и гледаше тоя бял, лумнал пламък. И би стоял още така, би продължил да пие безкрайно с жаден поглед тоя образ, ако тя най-сетне с ловко обръщане и внезапен скок — сякаш подхвъркна птичка — не беше уловила последната от жонгльорски хвърлените топки, която задъхана, разгорещена, засмяна и с гордост в очите притисна до гърдите си.

— Браво, браво! — аплодираха като след оперна ария тримата господа, които бяха наблюдавали живо нейната игра с топките.

Тези гърлени гласове събудиха омагьосания старец. Той яростно впери очи в тях.

„Ето ги мошениците — чукаше сърцето му. — Ето ги... Но кой от тях е?... Кой от тримата я е обладал?... Как изискано са се докарали, парфюмирали и обръснали тези пладнешки разбойници... на техните години аз трябваше да седя в кантората с кърпени панталони, изтърквах подметките си да обикалям клиентите... техните бащи може би до днес още седят така и се бъртят за тях, та ръцете им кървят... но те обикалят света, безделничат, имат загорели, безгрижни лица и светли, нагли очи... лесно е така да бъде човек бодър и весел... и е нужно само да подметне няколко захаросани думи на такова суетно дете и то веднага му се мушва в леглото! Но кой от тримата е, кой?... Зная, че един от тях сега вижда през роклята ѝ голата ѝ плът и млясва с език: имах я... познава я жарка и гола и си мисли: тази вечер пак... и ѝ смигва — ох, този пес!... Да можех да го бия до смърт с бич, тоя пес!“

Оттатък го забелязаха. Дъщерята размаха за привет ракетата и му се засмя, господата поздравиха. Той не поблагодари, само гледаше вторачено с насълзени и кървясали очи нейната дръзка уста: „Пък и на всичко отгоре можеш да се смееш безсрамнице... един от тримата

може би също се смее в душата си и си мисли: ето го стария глупав евреин, който нощем си хърка юнашки в леглото... Само да знаеше, старият глупак!... Да, зная, вие се смеете, прескачате ме като мръсна дрипа... но щерката е хубавичка и благосклонна, тя веднага, се мушва в леглото ви... майката също, малко дебела е вече, натруфена, намазана с белило и червило, но въпреки това, ако я предума човек, може би също ще склони... Прави сте, песове недни, прави сте! Щом те сами, тия разбесували се, безчестни жени, тичат подире ви... Какво ви засяга, че на другия сърцето се гърчи от болка... стига вие да се позабавлявате, стига да се позабавляват и те, безчестните жени... Би следвало да ви изпозастрелят с револвер, да ви пребият с бич... но вие имате право, щом никой не се осмелява да го стори... щом другият преглъща гнева си, както куче гълта бълвоча си... имате право, когато другият е тъй страхлив, тъй окаяно страхлив... не отива да хване безсрамницата за ръкава и да я дръпне от вас... щом стои безмълвно и гледа, макар че в устата му горчи от жлъчка... страхлив... страхлив... страхлив...“

Разтърси го такъв безсилен гняв, че се хвана с две ръце за оградката. После изведнъж плю пред собствените си нозе и олюлявайки се, напусна градината.

Старецът се потътри към градеца и пред една витрина внезапно се спря; там всевъзможни неща за туристически нужди — ризи, мрежи, блузи, въдичарски принадлежности, вратовръзки, книги, сладкарски изделия, — макар случайно събрани на едно място, образуваха изкуствени пирамиди и пъстри етажерки. Ала неговият поглед се вторачи в едно-единствено нещо, сякаш занемарено сред другите елегантни партушини: един чепат бастун, дебел и груб, с железен връх на долния край; сигурно тежък за носене, но добър за нанасяне на страшен удар. „Да го пребия... да го пребия, тоя пес!“ Тази мисъл му причини някакво смътно, комай сладострастие замайване; нещо го тласна да влезе в магазина и той купи чепатия бастун на нищожна цена. И щом улови тежкия, опасен предмет, почувствува се по-силен: винаги някакво оръжие вдъхва самоувереност на телесно слабия човек. Старецът усети как от

дръжката на бастуна в мускулите му стремително се вливаше напрегната сила.

„Да го пребия... да го пребия, тоя пес!“ — промърмори той сам на себе си и несъзнателно тежките му, неуверени крачки станаха потвърди, по-изправени, по-бързи; той вървеше, дори тичаше нагоре и надолу по крайбрежния път, вече изпотен и задъхан, но повече от прекъснатата възбуда, отколкото от бързото ходене. Защото ръката му стискаше все по-яростно тежката дръжка.

Влезе с оръжието си в синкавата, хладна сянка на хола и подири веднага с възбуден поглед невидимия неприятел. И действително всички седяха на меките плетени кресла в ъгъла, смучеха през тънки сламки уиски и сода и беседваха весело в лениви лози: жена му, дъщеря му и неизбежните трима.

„Кой е, кой е? — мислеше той неясно, като стискаше в ръката си тежката дръжка. — Кому от тях да разбия черепа?... Кому?... Кому?“

Ала в същия миг, изтъкувала неправилно неспокойно търсеция му поглед. Ерна скочи и отиде насреща му.

— Най-сетне, татенце! Търсихме те навсякъде. Представи си, господин фон Медвиц ще ни вземе в своя „Фиат“, ще минем покрай цялото езеро чак до Дезенцано.

И в същото време го тласкаше нежно към масата, като че той следваше и да поблагодари за поканата.

Господата вежливо станаха и му подадоха ръка. Старецът затрепери. Ала до мишницата му се притискаше меко и кротко тя, дъщерята, и нейната близост го изпълни с топла омая. В някакво безсилие на волята пое една след друга подадените ръце, седна безмълвно, извади си пура, захапа я със зъби и изля гнева си в мекото вещество. Встрани от него запърха отново прекъснатият разговор, воден на френски, често заливан от многогласен дързък смях.

Старецът седеше свит, мълчеше и хапеше така пурата, че кафявият сок обля зъбите му. „Имат право... имат право — мислеше той. — Би трябвало да ме заплуют... сега му подадох дори ръка... на тримата... а зная при това, че един от тях е негодникът... седя спокойно на една и съща маса с него... не го пребивам, не, не го пребивам, подавам му вежливо ръка... Имат право, имат пълно право да ми се надсмиват... И как приказват мимо мене, като че изобщо ме няма... като че вече лежа в земята... а при това те двете, Ерна и майка

й, знаят, че аз не разбирам нито дума френски... и двете го знаят, и двете, но нито една от тях не ме пита нищо, колкото за пред хората, само за да не седя тъй смешен тук, тъй ужасно смешен... Въздух съм аз за тях, въздух... неприятен придатък, нещо досадно, смуцаващо... нещо, от което се срамуват и от което не бива да се отърват само защото то печели пари... пари, пари, тези мръсни, окаяни пари, с които ги покварих... тези пари, върху които лежи божието проклятие... Не се обръщат нито с една дума към мене, те, жена ми и дъщеря ми, имат очи само за тия безделници, за тия пригладени, издокарани глупаци!... Как скокотливо се смеят насреща им, като че са погалили с длан плътта им... И аз, аз търпя всичко това... седя тук, слушам как се смеят, не разбирам нищо, но въпреки това седя, наместо да ударя с юмрук по масата... да ги поотупам с бастуна и да ги разгоня, преди да започнат да се съвкупяват пред собствените ми очи... Аз позволявам всичко това... седя тук безмълвен, глупав, страхлив... страхлив... страхлив...“

— Позволете — каза в този миг на запънат немски език италианският офицер и посегна към запалката му.

Старецът изтръпна като подплашен насред мъчителните си мисли и се вторачи свирепо в неподозиращия нищо млад човек. Още го давеше горещ гняв. За миг ръката му стисна конвулсивно бастуна. Но тутакси устните му се разкривиха, извиха се надолу и се разляха в безсмислено хилене.

— О, позволявам — повтори той и гласът му стана резлив. — Разбира се, позволявам... хе-хе... позволявам всичко... каквото поискате... хе-хе... позволявам всичко... всичко, каквото имам, стои и без това на ваше разположение... с мене могат да си позволят всичко...

Офицерът го погледна смаян. Понеже не владееше езика, не беше разбрал напълно. Но този разкривен, ухилен смях го обезпокои. Немецът неволно се изправи, двете жени пребледнях като платно — за един миг въздухът между всички тях стана неподвижен и бездиханен, както в твърде кратката пауза между светкавица и последвал я гръм.

Но скоро бясно разкривеното лице отново се отпусна и стана гладко, бастунът се изплъзна от стисналата го ръка. Старецът се сви като бито куче и се окашля смутено, изплашен от собствената си дързост. За да смекчи неприятната натегнатост, Ерна бързо подхвана

отново прекъснатия разговор; немският барон отговори с явно пресилена веселост и след няколко минути спрелият словесен порой потече отново безгрижно.

Старецът седеше напълно безучастно сред разбърбилите се хора, можеше да се помисли, че спи. Тежкият бастун, изпуснат от ръцете, се клатушкаше безцелно между бедрата. Главата се плъзгаше все пониско върху облакътената ръка. Ала никой вече не му обръщаше внимание: вълните на бърборенето се носеха звънливо встрани от неговото мълчание, сегиз-тогиз над някоя дръзко шеговита дума се пръскаше разискрена пяна от смях; старецът обаче лежеше неподвижен долу в безкрайната тъмница, удавен в срам и болка.

Тримата господа станаха, Ерна ги последва мигновено, майката се изправи по-бавно; съгласни с веселото предложение на едного, всички влязоха в съседния салон за музика и не сметнаха за потребно да поканят специално задремалия старец. След малко, почувствувал плахо внезапно настъпилата пустота наоколо си, той се събуди, както заспал човек се стрясва от чувството на студ, когато нощем завивката падне на пода и студен въздух облъхне голото тяло. Погледът му неволно се насочи към напуснатите кресла; но от салона за музика пианото вече чукаше и тракаше някакъв джазов шлагер, той чу смях и насърчителни викове. Те танцуваха. Да, да танцуват, винаги да танцуват — за това ги биваше! Непрекъснато да разпалват кръвта си, непрекъснато да се търкат похотливо, докато си опекат работата. Те танцуваха вечер, нощем и посред бял ден, тези ленивци, тези безделници, с това подмамваха жените.

Той се ожесточи, улови отново грубия бастун и се потътри към салона. Застана на вратата. Немецът ездач седеше и блъскаше клавишите на пианото полуизвърнат, за да може в същото време да гледа танцуващите. Свиреше наизуст и сносно някакъв американски шлагер. Ерна танцуваше с офицера, а високият като върлина граф Убалди тикаше не без усилие тежката, дебела майка напред и назад в ритъма на музиката. Старецът обаче гледаше неотстъпно само Ерна и нейния партньор. Как леко и ласкаво беше сложил този развейпрах ръцете си върху крехките ѝ плещи, като че това създание му принадлежеше напълно! Как нейното тяло се виеше и кършеше, сякаш

се обещаваха, и се стремеше към неговото, как пред собствените му очи се сливаха в трудно сдържана страст! Да, този е, този — защото тия две развълнувани, пламнали тела явно се познаваха отблизо, в тяхната кръв вече беше проникнало чувството за общност. Да, този е, този — само този можеше да бъде, старецът го четеше в очите ѝ, които, полупритворени и все пак преливащи от щастие, излъчваха в това бегло люлеене спомена за друго, по-жарко блаженство — този беше крадецът, който нощем посягаше и грабваше с горещи ръце това, което сега се таеше под тънката, полупрозрачна, бухнала рокля, неговото дете, неговото дете! Той неволно се приближи с намерение да я изтръгне от него. Но тя не го забеляза. Отдадена с всяко движение на ритъма, на незабележимо увеличащия я натиск на партньора, на съблазнителя — с отнетната назад глава, с отворени влажни устни, цяла опиянение и самозабрава, — тя се носеше леко с бавното течение на музиката, без чувство за времето, пространството и хората наоколо, нито за треперещия, задъхан стар човек, който с кървясали очи я гледаше втренчено в някакъв фанатичен прехлас на гнева. Тя чувствуваше единствено себе си, собствената си млада снага, и се покоряваше без съпротива на лудешкия, скоклив, вихрен ритъм на танцовата мелодия; тя чувствуваше единствено себе си и това, че я желаше един мъжкар, чието дихание усещаше, чиято крепка мишница бе я обгърнала, и тя трябваше да се сдържа в това леко люлеене, за да не се устреми с жадни устни и горещ дъх към него, да му се отдаде. Старецът разбираше всичко това по някакъв магичен начин в собствената си развълнувана кръв: всеки път, когато танцът я отнасяше от него, нему се струваше, че тя загива завинаги.

Ненадейно музиката секна наред такта като скъсана струна. Немският барон скочи.

— *Assez joué pour vous!* — засмя се той. — *Maintenant je veux danser moi-même*^[2].

Всички шумно се съгласиха, танцовите двойки се пуснаха и цялата група се събра в шумен разговор на едно място.

Старецът отново се овладя: сега трябва да направя нещо, трябва да кажа нещо! Не бива да стоя тъй глуповато, тъй жалко излишен! В този миг край него мина жена му, малко запъхтяна от напрежението и все пак сгорещена от доволство. Гневът му подсказа едно внезапно решение. Той се изпречи на пътя ѝ и рече запъхтян, сприхаво:

— Ела, трябва да поприказвам с тебе!

Тя го погледна учудено: бледото му чело беше влажно от ситни капчици пот, очите му блуждаеха. Какво ли пък искаше? Защо я безпокои тъкмо сега? На устните ѝ вече се нареждаха уклончиви думи; но в неговото държане имаше нещо тъй възбудено, тъй опасно, че тя, спомнила си внезапно неговото предишно гневно избухване, мимо волята си го последва.

— Excusez messieurs, un instant^[3]! — обърна се тя назад, да се извини на господата.

„На тях се извинява — помисли си яростно възбуденият старец, — но на мене не се извиниха, когато станаха от масата. Аз съм за тях куче, бърсалка за краката, която могат да тъпчат. Но те са прави, прави са, щом аз го търпя.“

Тя чакаше със строго вдигнати вежди, а той стоеше пред нея като ученик пред учител и устните му трепереха.

— Е, какво има? — подкани го тя накрая.

— Не искам... не искам... — заломоти най-сетне той безпомощно. — Не искам да... да дружите с тия хора там!

— С кои хора? — умишлено не проумя тя и дигна възмутено очи, сякаш той бе оскърбил самата нея.

— С тия там — врътна той разярен набитата си глава в посока на салона за музика, — не ми се нрави... не искам...

— И защо не?

„Винаги този инквизиторски тон — помисли си той ожесточен, — сякаш съм неин прислужник“ — и още по-възбудено запреплита език:

— Имам причини... не ми се нрави... не искам Ерна да приказва с тия хора... не съм длъжен да кажа всичко.

— В такъв случай съжалявам — възрази тя надменно. — Аз пък намирам, че тримата господа са извънредно благовъзпитани хора, много по-добро общество, отколкото у нас.

„По-добро общество!... Тия пладнешки разбойници... тия... тия...“

Гневът го душеше все по-непоносимо. И внезапно той тропна с крак:

— Не искам... забранявам!... Разбра ли?

— Не — отвърна тя хладнокръвно. — Нищо не съм разбрала. Не виждам защо трябва да разваля удоволствието на детето...

— Удоволствието!... Удоволствието!...

Той политна, като че бяха го ударили, със зачервено лице и обляно от студена пот чело; ръката му подири опипом в празното пространство тежкия бастун, за да се опре или да замахне и удари с него. Но го бе забравил. Това го накара да се опомни. Той се овладя, някаква топла вълна заля ненадейно сърцето му. Приблужи се, като че искаше да я хване за ръката. Гласът му се понижи съвсем, превърна се комай в просяшки:

— Ти... не ме разбираш... та аз не искам нищо за себе си... моля ви... моля ви за пръв път от години насам: да си заминем оттук... да заминем, за Флоренция, за Рим, където искате, съгласен съм на всичко... Вие можете да определите всичко, напълно както искате... само да се махнем оттук, моля те... да се махнем... да се махнем още днес... днес... не мога да понасям по-дълго тук... не мога...

— Днес? — тя набърчи учудено и отрицателно чело. — Да заминем още днес? Що за смешни идеи... и то само защото господата не са ти симпатични... Никой не те кара да дружиш с тях.

Той все още стоеше с умолително дигнати ръце.

— Не мога да понасям това, казах ти... не мога, не мога. Не ме питай повече, моля те... но повярвай ми, не мога да понасям всичко това... не мога. Направи веднъж и ти нещо за мене, поне веднъж направи нещо за мене!...

Оттатък пианото пак започна да гърми. Тя вдигна очи, мимо волята си затрогната от тоя вопъл; но как неизказано смешен изглеждаше той, niskият, дебел мъж! Лицето му беше зачервено като пред апоплектичен удар, очите му бяха изскочили из орбитите си и блуждаеха, ръцете в твърде окъселите ръкави се издигаха трепереци: беше й неприятно да го гледа в такава жалка поза. Чувството на състрадание се стопи и тя каза студено и решително:

— Невъзможно! За днес им обещахме разходка с колата... а да заминем утре, след като сме наели стаите за три седмици... Бездруго ще станем смешни... не виждам ни най-малък повод за заминаване... аз ще остана, Ерна също...

— А аз мога да си вървя, нали?... Та аз само ви преча тук... само преча на вашето... удоволствие...

Той изкрещя това глухо и пресече изречението ѝ. Свитото му, масивно тяло се изправи и настръхна, ръцете му се стегнаха в пестници, върху челото му затрептя опасно жилата на гнева. Още нещо искаше да се изтръгне от него — дума или удар. Но внезапно той из един път се обърна, потътри се бързо и все по-бързо с тежките си нозе към стълбата и задъхан пое нагоре по стъпалата, сякаш някой го гонеше.

Старецът се изкачваше бързо, с пъшкане по стъпалата: по-скоро в стаята сега, да остане насаме, да се укроти, да обуздае нервите си, да не извърши нещо безразсъдно! Ето, стигна на горния етаж, но изведнъж — като че нажежени нокти разкъсаха вътрешностите му, — изведнъж той се олюля и бледен като платно, се опря на стената. Ох, тази свирепа, палеца и гнетяща болка! Трябваше да стисне здраво зъби, за да не изкрещи гласно. Коварно нападнатото тяло се сгърчи, от устата се изтръгна стенание.

Разбра веднага какво го беше долетяло: жлъчна криза, един от тези страшни пристъпи, които в последно време, често бяха го мъчили, но никога досега тъй дяволски болезнено както този път. „Никакви тревоги!“ — беше казал лекарят; той си спомни тия думи в същия миг, наред болката. И наред болката започна да се подиграва злобно сам на себе си.

„Лесно е да се каже, никакви тревоги... но господин професорът би следвало да ми покаже как става това: да не се тревожи човек, когато... ох... ох...“

Невидимите нокти ровеха тъй палецо в изтерзаното тяло, че старецът започна да стене. Довлече се с мъка до вратата на салона си, блъсна я, строполи се върху кушетката и ухапа със зъби възглавницата. В легнало положение болката веднага поутихна, горещите нокти не бъркаха вече тъй дяволски дълбоко в жестоко разранените вътрешности.

„Ако си направя компрес и взема от капките, веднага ще ми мине“ — спомни си той.

Но нямаше никого, който да му помогне да стане, никого. А той самият беше безсилен да се домъкне до другата стая или поне до звънеца.

„Никого няма — помисли си той ожесточено, — ще пукна някой ден като куче... защото знам положително, че това, дето ме боли, не е от жлъчката... смъртта расте в мене... знам, че съм повален човек и не могат да ми помогнат вече нито професори, нито бани... на шейсет и пет години човек не оздравява вече... знам, това, дето дълбае и рови в мене, то е смъртта, и няколкото години, които още ми остават, няма да бъдат никакъв живот вече, а умирање, само умирање... И кога, кога съм живял изобщо?... Кога съм живял за себе си, само за себе си?... Що за живот беше това: винаги само трупях пари, пари, пари, и винаги само за другите, а сега, каква полза сега от тия пари за мене?... Имах жена, взех я момиче, разтворих утробата ѝ и тя ми роди дете; година след година дишахме по един и същи начин, в едно и също легло... а сега, къде е тя сега... аз не мога да позная вече лицето ѝ... тя ми говори като съвсем чужд човек и не мисли никога за моя живот, за всичко това, което аз чувствавам, търпя и мисля... от дълги години тя е съвсем чужд човек за мене... Къде изчезна миналото, къде?... Имах и дете... то израсна в ръцете ми, мислех си, че в него започвам да живея повторно, по-ведро, по-щастливо, не както бе отредила съдбата на мене самия, че в него няма да умра напълно... а това дете се измъква нощем и се подлага на мъже... И аз ще умра само за себе си, само за себе си, защото за другите съм вече умрял... Боже мой, боже мой, никога не съм бил толкова сам...“

Ноктите се забиваха от време на време свирепо и после отново се дръпваха. Но другата болка чукаше все по-дълбоко в слепоочията: мислите, тези твърди, остри, безмилостно тежки кремъци притискаха мозъка зад челото му. Не, сега не биваше да мисли, не биваше да мисли! Старецът бе разкопчал сюртука и жилетката — подутият корем трепереше грозен и безформен под бухналата риза. Той предпазливо притисна ръка върху болезненото място. „Аз съм само това, което боли тук — помисли си той, — само това, единствено това късче гореща кожа... и единствено онова, което бърника вътре, още ми принадлежи, то е *моята* болест, *моята* смърт... аз съм само това... сиреч не съм вече никакъв търговски съветник, нямам жена, дете, пари, къща и магазин... и нещо действително е само това, което усещам с пръстите си, корема и горещината вътре в него, дето ме боли... Всичко друго е глупост, няма никакъв смисъл вече... Защото онова, което боли, боли само мене... което ме тревожи, тревожи само мене... те не ме разбират

вече и аз не разбирам вече тях... сам съм, напълно сам със себе си, никога не съм го чувствувал тъй ясно. Зная го сега, когато лежа и усещам смъртта да расте под кожата ми, твърде късно, на шейсет и пет години, непосредствено преди да пукна, сега, докато те, тези безчестни жени, танцуват и се разхождат или скитосват кой знае къде... сега зная, че съм живял само за тях, неблагодарните, и нито един час за себе си... Но какво ме засягат те още... какво ме засягат те още... защо да мисля за тях, когато те не мислят за мене?... По-добре да пукна, отколкото да приемам състрадание от тях... какво ме засягат те още?..."

Лека-полека, отстъпвайки крачка по крачка, болката го пусна: свирепата ръка не бъркаше вече с такива остри нокти и тъй жежко в корема на страдалеца. Но остана нещо тъпо, което не се усещаше вече като болка, нещо чуждо натискаше, напираше вътре и копаеше все по-надълбоко. Старецът лежеше със затворени очи и се ослушваше напрегнато в това леко подръпване и теглене: струваше му се, че тази чужда, непозната сила дълбаеше нещо в него изпърво с остро, а сега с по-тъпо сечиво, и нещо в неговото заключено тяло сякаш се разхлабваше и отделяше влакно по влакно. Вече не късаше така свирепо. Вече не болеше. Но все пак вътре в него нещо набъбваше и гниеше, нещо започваше да отмира. Всичко, каквото бе изживял, всичко, каквото бе обичал, загиваше в тоя бавен унищожителен огън, гореше черно и набъбваше, преди да се овъгли, разтроши и падне във възтоплата тиня на безразличието. Той усещаше смътно, че ставаше нещо, да, ставаше нещо, докато той лежеше тук и премисляше страстно досегашния си живот. Идеше краят на нещо. Какво беше то? Продължаваше неотстъпно да се ослушва в себе си.

И лека-полека започна разрухата на неговото сърце.

Старецът лежеше със затворени очи в сумрачната стая. Беше още наполовина буден, но наполовина вече сънуваше. И така, между дрямка и будност, макар чувствата му да бяха объркани, стори му се следното отнякъде (от рана, която не го болеше и която той не знаеше) нещо тихо цъцреше навътре, сякаш кръвта му изтичаше и се вливаше пак в собствената му кръв. Тази невидима струйка не течеше силно и не болеше. Капките падаха много бавно, както се ронят сълзи, една по

една, и всяка от тях го удряше точно в сърцето. Ала това тъмно сърце не издаваше никакъв звук, а всмукваше тихо чуждата струйка. Попиваше я като гъба, натежаваше все повече и повече, после започна да набъбва и скоро изпълни тясното гръдно пространство. Лека-полека, вече пълно и препълнено, надхвърлило собственото си тегло, то започна да се смъква надолу, да разтяга жилите, да тегли изопнатите мускули... И това болезнено сърце, вече исполинско, натискаше и напираше все по-надолу, подчинено на собствената си тежина. И ето (колко силно болеше!), ето: то се откъсна от влакната на месото — бавно, много бавно, не като камък, не и като презрял плод; не, като нагизнала от влага гъба падаше то все по-дълбоко и по-дълбоко в нещо възтопло, в някаква празнина, дълбоко някъде в нещо безплотно, което се намираше извън самия него, в някаква ширна, безкрайна нощ. И из един път стана страхотно тихо на мястото, където преди малко още се намираше това топло, пулсиращо сърце: там зееше някаква тайнствена и студена празнина. Вече не тупаше, вече не капеше — вътре беше станало съвсем тихо, съвсем мъртво. И изтръпналата гръд се извиваше куха и черна като ковчег около това безмълвно, невнятно нищо.

Това сънно чувство беше тъй силно, объркаността тъй дълбока, че старецът, когато се разсъни, неволно посегна към лявата половина на гърдите, за да провери дали сърцето му наистина не беше вече в него. Но, слава богу, там нещо още биеше глухо и ритмично под опипващите пръсти, но все пак нему се струваше, че това беше беззвучно биене в празно пространство и сърцето му действително го нямаше. Защото странно: из един път му се стори, че собственото му тяло се е отделило от него. Не го ръфаше вече никаква болка, изтерзаните нерви не трепваха вече от никакво възпоминание, всичко там вътре беше безмълвно, застинало и вкаменено. „Как така? — помисли си той — Та преди малко ме измъчваха толкова неща, допреди един миг всичко вътре беше тъй горещо и страшно ме гнетеше, току-що трептеше всеки нерв. Какво стана с мене?“ Той се послуша в себе си като в нещо кухо: нищо ли не мърда там както порано? Но онова шуртене и ромолене, онова капене и тупане бяха изчезнали; той се послушваше неотстъпно — не, нищо, не отекваше нищо. Нищо вече не го мъчеше, нищо вече не набъбваше, нищо вече не болеше: там вътре сигурно беше пусто и черно като кухня на горяло дърво. И из един път му се стори, че той вече е умрял или нещо в него

е умряло — тъй страхотно бавно и нечуто се движеше кръвта в жилите му. Собственото му тяло лежеше под него студено като труп и той не се решаваше да го докосне с топлата си ръка.

Старецът се заслушваше в себе си и не чуваше, че откъм езерото непрекъснато долитаха ударите на камбаната, които известяваха часовете, и че здрачът нахлуваше все по-властно в стаята. Наоколо му вече се надигаше нощта, тъмнината заличаваше предметите и цялото помещение сякаш се отливаше, изчезваше: дори светлият къс небе в квадрата на прозореца угасна окончателно в мрака. Но старецът не забелязваше нищо, той се взираше само в черната бездна в себе си, заслушваше се само в празнината в себе си като в смъртта си.

И ето най-сетне в съседната стая се разнесе палав смях, там светна — един лъч се плъзна през пролуката на откренатата врата. Старецът скочи изплашен: жена му, дъщеря му! Ще го заварят тук на кушетката и ще го заразпитват. Закопча бързо жилетката и сюртука си: необходимо ли беше да узнаят за пристъпа, какво ги засягаше той?

Но двете жени не го подириха. Сигурно бързаха — гонгът припряно биеше третата си подкана за вечеря. Навярно се докарваха — той, заслушан, чуваше през откренатата врата всяко движение. Сега отваряха чекмеджетата, сега оставяха на мивките пръстените си и те издрънчаха тихо, сега обувки изтрополиха на пода; и междуременно те приказваха: всяка дума, всяка сричка стигаше страхотно ясно до слуха му. Изпърво поговориха присмехулно за господата, за някакво дребно произшествие през време на пътуването в колата и за други дребни, незначителни неща, като в същото време се суетяха насамнатам, миеха се, навеждаха се и се докарваха. После внезапно разговорът мина върху него.

— Ами къде е татко? — попита Ерна, сама учудена, че тъй късно се сеца за него.

— Отде да зная — обади се гласът на майката, тутакси ядосан само от споменаването му. — Вероятно чака долу в хола и за стотен път чете борсовите курсове във „Франкфуртер цайтунг“, защото нищо друго не го интересува. Мислиш ли, че изобщо е погледнал езерото? Тук не му харесвало, сам си го каза днес на обед. Искаше да заминем още днес.

— Да заминем още днес?... Защо? — Този глас беше на Ерна.

— Не зная. Кой ли изобщо би могъл да го разбере! Не му се нрави компанията ни, господата не му подхождат... Вероятно сам чувствува, че не му е мястото сред тях. И наистина е срамота как ходи: винаги с изпомачкани дрехи, с разкопчана яка... Ти би трябвало да му кажеш поне вечер да се облича по-добре, тебе той слуша. А днес сутринта... идеше ми да потъна в земята, когато се сопна на лейтенанта заради запалката...

— Да, мамо... какво беше това?... Щях да те питам... Какво стана из един път с татко?... Никога не съм го виждала такъв... наистина се изплаших.

— Ти пък! Беше просто в лошо настроение... вероятно са спаднали курсовете или може би защото говорехме френски... Той не може да търпи, когато други се забавляват... Ти не забеляза: докато ние танцувахме, той стоеше на вратата като убиец, скрил се зад дърво... Да сме заминели, да сме заминели незабавно, само защото нему внезапно се дощяло... Ако нему тук не се харесва, значи ли това, че трябва да разваля нашата радост?... Но аз не давам пет пари за прищевките му, нека си приказва и прави каквото иска...

Разговорът спря. Вероятно, докато приказваха, те бяха свършили вечерния си тоалет; и наистина, вратата се отвори, те излязоха от стаята, електрическият ключ щракна, светлината угасна.

Старецът продължаваше да седи тихо на кушетката. Беше чул всяка дума. Ала странно: вече не го болеше, никак не го болеше. Онзи безумен часовников механизъм, който по-рано тъй силно чукаше и късаше отвътре гърдите му, сега беше спрял напълно, сигурно се беше счупил. Нищо не трепна от това грубо докосване. Нито гняв, нито омраза... нищо... нищо... Той закопча спокойно дрехите си, слезе опипом по стълбата и седна на тяхната маса като при чужди хора.

Не им продума нищо тази вечер, а те двете не обърнаха внимание на неговото мълчание, упорито, твърдо като стиснати пестници. После, без да ги поздрави, отново се прибра в стаята си, легна си в леглото и угаси светлината. Жена му се върна късно от някакво весело развлечение; понеже мислеше, че той вече спи, тя се съблече на тъмно. И той скоро чу дълбокото ѝ безгрижно дишане.

Старецът, останал пак сам със себе си, се взираше втренчено с отворени очи в безграничната пустота на нощта. До него в тъмнината лежеше нещо и дишаше дълбоко; той се помъчи да си спомни, че това тяло, което сега дишаше същия въздух в същата стая, беше същото онова, което той някога знаеше младо и пламенно, което му роди едно дете, тяло, свързано с него чрез най-дълбоката тайна на кръвта. Той непрекъснато сам се заставяше силom да мисли, че това топло и меко тяло до него, което той можеше да докосне с ръка, някога е било живот в неговия живот. Ала странно: този спомен не събуждаше вече никакво чувство. И за него това дишане не означаваше нещо повече от ромона на малките езерни вълни, плисъка им по камъните на брега, който долиташе до слуха му през отворения прозорец. Всичко това беше безплътно и далечно, представяше само нещо съседно, но случайно и чуждо... Свършено беше, свършено завинаги.

Той изтръпна леко само веднъж: тихо, много тихо и дебнешком се отвори съседната врата, вратата на стаята, обитавана от дъщерята. „Значи, и тази нощ!“ Усети някакво слабо, горещо убождане в сърцето, което той мислеше вече мъртво. Нещо като нерв затрепери за една секунда и после замря напълно. Но накрая отмина и това: „Да прави, каквото иска! Какво ме занимава тя още?“

Старецът отпусна отново глава върху възглавниците. Тъмнината меко натисна болезнените слепоочия, в кръвта му започна да се процежда благотворна синя хладина. И скоро недълбок сън обви в сянка обезсилените сетива.

Когато се събуди сутринта, жената видя мъжа си вече във върхна дреха и с шапка на главата.

— Какво правиш? — попита го тя още неразсънена.

Старецът не се обърна, натъпка равнодушно и нощницата си в ръчния куфар.

— Нали знаеш, връщам се. Вземам само най-необходимото, другото можете да ми изпратите допълнително.

Жената скочи изплашена. Какво значеше това? Никога не бе чувала гласа му такъв: всяка дума се процеждаше съвсем студена, съвсем вледенена през зъбите. Измъкна се с двете си нозе из леглото.

— Нима наистина искаш да заминеш?... Почакай тогава... ние също ще заминем, аз казах вече на Ерна...

Но той буйно махна отрицателно с ръка.

— Не... не... Не се безпокойте!

И се потътри към вратата, без да се обърне. За да натисне дръжката, трябваше за миг да остави куфара на пода. И в тази една тръпна секунда си спомни: хиляди пъти бе оставял така куфара с мострите пред чужди врати, преди да излезе от стаята заднишком, с раболепен поклон, готов да изпълни по-нататъшни поръчки. Но тук нямаше никакви сделки вече и затова сметна всеки поздрав за излишен. Без да погледне, без да продума, дигна пак пътната си чанта и тръшна леко вратата между себе си и предишния си живот.

Те, майка и дъщеря, не разбираха какво се бе случило. Но очебийната внезапност и решителност на това отпътуване обезпокои и двете. Писаха му веднага писма до родния край в Южна Германия, почти нежни писма, в които — понеже допускаха някакво недоразумение — му даваха подробни обяснения, питаха го загрижено как е пътувал и как е пристигнал, показваха се внезапно отстъпчиви и готови всеки момент да прекъснат престоя си в курорта. Той не отговори. Те писаха по-настойчиво, телеграфираха: отговор не дойде. Само от кантората пристигна необходимата им сума, която бяха споменали в едно от писмата: пощенски запис с печата на фирмата, без собственоръчни думи, без поздрав.

Това необяснимо и угнетително положение ги накара да ускорят заминаването си. Макар че бяха известили телеграфически за пристигането си, на гарата не ги чакаше никой, у дома също завариха всичко неподготвено: прислужниците им обадиха, че старецът разсеяно оставил телеграмата на масата и излязъл, без да им даде каквито и да било нареждания. Вечерта — бяха седнали вече да се хранят — чуха най-сетне пътната врата да се отваря: скочиха и отидоха насреща му. Той се вторачи изненадан в тях — явно беше забравил телеграмата, — но без да даде израз на особено чувство, понесе равнодушно прегръдката на дъщерята, остави се да го заведат в трапезарията и да почнат да му разказват. Но той не задаваше въпроси, пушеше мълчаливо пурата си, сегиз-тогиз отговаряше скъдно,

понякога недочуваше, когато го питаха или заговаряха: сякаш спеше с отворени очи. После тежко се надигна от стола и се прибра в стаята си.

Така продължи и през следващите дни. Обезпокоената жена напусто правеше опити да се обясни с него: колкото по-възбудено напираше тя, толкова по-уклончиво отбягваше той. Нещо в него беше заключено, недостъпно, входът беше зазидан. Продължаваше да се храни заедно с тях, а когато имаше гости, седеше известно време мълчалив и потънал в себе си. Но не вземаше вече участие в нищо и ако гостите наред разговора случайно го погледнеха в очите, изпитваха някакво мъчително чувство, защото неговият мъртъв, втренчен поглед минаваше празен и бездушен над тях.

Все по-странното държане на стареца обърна внимание и на най-чуждите. Срещнеха ли го на улицата, познатите тайно се побутваха: старецът, един от най-богатите люде в града, се влачеше като просяк покрай стените, с измачкана, накриво сложена шапка, с пепел от пурата по сюртука, странно олюлявайки се на всяка крачка и обикновено мърморейки си полугласно нещо. Поздравеше ли го някой, той дигаше уплашено очи; заговореха ли го, втренчваше празен поглед в човека и забравяше да му подаде ръка. Изпърво някои мислеха, че старецът е оглушал, и повтаряха по-високо думите, но не беше така; той просто всеки път се нуждаеше от време, за да се изтръгне сам от някакъв вътрешен сън, и още наред разговора изпадаше отново в странен унес. После внезапно очите му угасваха, той прекъсваше бързешката разговора и се потътряше напред, без да забележи изненадата у другия. Винаги имаше вид на човек, стреснат в тъп сън, в някаква смътна заетост със самия себе си; виждаше се ясно, че хората не съществуваха вече за него. Той не питаше за никого; в собствения си дом не забелязваше глухото отчаяние на жената, безпомощните въпроси в очите на дъщерята. Не четеше вестници, не се вслушваше и разговори; ничия дума, ничий въпрос не можеше да пробие дори само за миг сивата завеса на неговото равнодушие. Стана му чужда даже търговията, този негов най-съкровен мир; понякога сядаше в кантората и с явно безразличие подписваше писма. Но когато след един час секретарят дойде да вземе подписаните книжа, заварваше стареца точно така, както го беше оставил: спрял все така унесено празен поглед върху непрочетените писма. В края на краищата сам той забеляза, че е излишен, и престана окончателно да идва в кантората си.

Но най-странно, най-удивително за целия град беше следното: старецът, който никога не се бе числил към вярващите членове на църковната община, из един път стана благочестив. Безразличен иначе към всичко, винаги неточен на трапезата и на срещи, той сега не пропускаше никога точно определения час да отиде в храма: с черна копринена шапчица на главата, наметнал на раменете молитвената плащаница, той стоеше винаги на същото място, точно там, където някога бе стоял баща му, и пееше псалмите си, като люлееше наляво и надясно уморената си глава. Тук, в полупустия храм, дето словата кънтяха чужди и смътни край него, той се чувствуваше най-добре сам със себе си, над неговия смут се спускаше един вид покой и разпръсваше мрака в гърдите му. Но когато четяха заупокойни молитви и той виждаше опечалените роднини, деца и приятели на мъртвеца да извършват обряда, с непрекъснати поклони и заклинания да призовават божията милост над покойника, тогава понякога очите му се напълваха със сълзи; знаеше, че той беше последният от рода. Никой нямаше да чете молитва за него. Затова мълвеше благочестиви слова заедно с другите и в същото време мислеше за себе си като за мъртвец.

Веднъж, късно вечерта, на връщане от такова безцелно скитане из града, на сред пътя го застигна дъжд. Както винаги старецът беше забравил дъждобрана си: имаше коли, които срещу дребно възнаграждение щяха да го закарат до къщата му, имаше сводести входи и широки стъклени навеси, под които можеше да се скрие от бързо изливащия се облак, но чудакът продължаваше да се клатушка равнодушно под дъжда. В смачканата шапка се събра локвичка, от която се процеждаха капки върху темето му, от мокрите ръкави се стичаха истински ручейчета и плискаха в краката му; но той не обръщаше внимание на това и продължаваше да крета напред — комай единственият човек по опустялата улица. И така, мокър до костите, на вид по-скоро скитник, отколкото господар на тая достолепна вила, в която го чакаха, той стигна до входа на своя дом точно в мига, когато там внезапно спря един автомобил със силни фарове и опръска с рядка кал невнимателния пешеходец. Вратичката на колата бързо се отвори, от електрически осветеното купе слезе бързо жена му, а след нея с отворен дъждобран някакъв важен гост и още един господин; сблъскаха се точно пред вратата. Жената го позна и се изплаши, като го видя в това състояние: вир-вода, с изпомачкани дрехи — току-що

изваден от водата вързоп; тя неволно извърна очи. Старецът разбра тутакси: тя се срамуваше за него пред гостите. И за да я избави от неприятната необходимост да го представя, той, без да трепне и без да изпита някакво огорчение, направи още няколко крачки като съвършено непознат човек, стигна до черния вход и влезе смирено през него.

От този ден нататък в собствения си дом старецът използваше винаги само черния вход: тук беше сигурен, че няма да го срещне никой. Тук не смуцаваше никого и никой не смуцаваше него. Престана да се храни с тях в трапезарията — една стара прислужница му носеше яденето в стаята; ако някой път жена му или дъщеря му направеха опит да влязат при него, той започваше да мърмори смутено, но с някакво непоколебимо упорство и скоро ги пропъждаше. В края на краищата те го оставиха на мира, отвикнаха да питат за него и той самият не питаше за нищо. Често чуваше през стените смях и музика в другите, нему чужди вече стаи, чуваше, че вън до късно през нощта шумно спираха и потегляха коли. Но всичко това му беше толкова безразлично, че той не поглеждаше през прозореца: какво го засягаше то? Само кучето се качваше понякога горе и лягаше пред леглото на забравения човек.

Не усещаше вече никаква болка в замрялото сърце, но вътре в корема черната къртица продължаваше да дълбае и ръфаше кърваво потръпващото месо. От седмица на седмица пристъпите ставаха все по-чести и най-сетне страдалецът отстъпи пред настояванията на лекаря да се подложи на специално изследване. Лицето на професора стана сериозно. Подготвяйки внимателно болния, той заяви, че сега вече операцията била неизбежна. Но старецът не се изплаши, само тъжно се усмихна: слава богу, край идеше! Край на бавното умирање, идеше избавлението: смъртта. Забрани на лекаря да уведомява близките му, каза да му определят деня и се приготви. Отиде за последен път в кантората си (дето никой не го очакваше вече и всички го гледаха като чужд човек), седна за последен път на старото, черно кожено кресло, на което беше проседял трийсет години, целия си живот, хиляди и хиляди часове, поиска чековата книжка и попълни един лист; после го занесе на председателя на религиозната община,

който просто се изплаши от размера на сумата. Тези пари бяха предназначени за благотворителни дела и за гроба му; за да отбегне всякаква благодарност, той излезе тъй бързо, че шапката падна от главата му, но той не се наведе да я дигне. И така, с гола глава, с помътени очи на жълтото като у болник, набръчкано лице, той се потътри (хората в почуда гледаха подире му) към гробището и навести гроба на родителите си. Там неколцина шляещи се хора наблюдаваха стареца и отново изпаднаха в почуда: той говори дълго и гласно с полуразпадналите се камъни, както се говори с живи люде. Дали им съобщаваше, че скоро ще дойде при тях, или ги молеше да го благословят? Никой не чу думите му; само устните мърдаха и шепнеха нечудо молитва, а клатещата се глава се навеждаше все по-ниско. После на изхода просяците се стълпиха край човека, когото добре познаваха; той обра бързо монетите и банкнотите от джобовете си и раздаде всичко, но ето че доуцука със закъснение една дребна, съсухрена старица и захленчи насреща му. Той смутено преобърна отново всичките си джобове, но не намери нищо. Ала на един пръст го натискаше нещо чуждо и тежко: златният венчален пръстен. Мярна му се някакъв спомен, но той бързо го отпъди и подари пръстена на учудената жена.

И така съвсем беден, нищи сам, старецът легна под ножа.

Когато старецът се събуди от наркозата, лекарите, установили вече опасното състояние, повикаха в стаята уведомените междуременно жена и дъщеря. Погледът му с мъка си проби път през синкавите клепки.

— Къде съм? — пошушна той, втренчен в чуждите, бели стени на стаята, които никога по-рано не бе виждал.

Дъщерята се наведе над клетото изпито лице, за да му каже нещо мило. И внезапно в слепешката блуждаеща зеница трепна нещо: той я позна. В пупилата лумна едно мъничко пламъче: да, ето го, детето, безкрайно любимото, нежното, хубаво дете, Ерна, ето я! Горчиво стиснатите устни се отпуснаха бавно, много бавно, край тях предпазливо започна да трепка усмивка, съвсем бегла усмивка, от която заключената уста отдавна беше отвикнала. И покъртена от тази радост, изникнала с такава мъка, тя се наведе още по-ниско, за да целуне безкръвната сега буза на баща си.

Но изведнъж — дали сладникавият парфюм му навея някакъв спомен, или полузамамаяният още мозък си възкреси някакъв забравен миг? — изведнъж с току-що тъй ощастливените черти на лицето му стана страшна промяна: безцветните устни внезапно се стиснаха гневно, сякаш в отбрана, ръката под завивката направи усилие да се дигне, сякаш за да отблъсне нещо противно, цялото ранено тяло затрепери от възбуда.

— Махни се!... Махни се!... — изфъфлиха нечленоразделно и все пак разбрано бледите устни.

И погнусата се открояваше тъй страшно върху тръпнещото лице на стареца, който като че искаше, но не можеше да побегне, че лекарят разтревожен избута жените настрана.

— Бълнува — пошепна им той, — ще бъде по-добре да го оставите сега сам.

Но щом двете жени излязоха, разкривените черти на лицето отново се отпуснаха морно и сънливо. Дишането още беше глухо — гърдите хъркаха все по от дълбоко, за да поемат тежкия живителен въздух. Но те скоро се умориха да пият тая горчива човешка храна. И когато лекарят прислуша сърцето на стареца, то вече бе престанало да му причинява болка.

[1] Позапържена шунка с яйца на очи (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Достатъчно свирих за вас. Сега искам да потанцувам и аз (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Извинете за момент, господо! (Фр.) — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.